

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 352

Олег БУЗУН

*Національна академія державного управління
при Президенті України*

КОНЦЕПТ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ САМОВРЯДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглядаються пріоритетні напрями інтегрованого розвитку самоврядних територій. Визначається роль держави у формуванні та реалізації стратегії регіонального розвитку України з огляду на постійне посилення впливів інтеграційних процесів. Аналізуються основи регіональної політики та механізми її реалізації, визначається її основна мета – об'єднання державної політики і власної політики регіонів, спрямованої на вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку самоврядних спільнот, забезпечення максимально можливого рівня життя населення, що є необхідною умовою ефективної інтеграції України до європейських структур.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований розвиток, місцеве самоврядування, регіональна політика, територіальні громади, сільські спільноти, сільське населення.

Oleh Buzun. Concept of integrated development of self-governing territories

The prior directions of the integrated development of self-government territories are considered. The role of the state in the formation and implementation of the regional development strategy of Ukraine according to ever-increasing influence of integration processes is determined. General analysis for regional policy basics and mechanisms of its realization is shown as well as the definition of its main goal – the unification of state and regional policy aimed at social and economic development of self-government communities level equalizing ensuring the highest possible population living standards as a prerequisite for the effective integration of Ukraine to European structures.

Key words: integration, integrated development, local self-government, regional policy, territorial communities, rural communities, rural population.

Існуюча модель державного управління в Україні вже не задовольняє потреби сучасного українського громадянського суспільства. Усе це актуалізує пошук методів розробки й активізує запровадження нової моделі управління, орієнтованої на забезпечення інтегрованого, сталого розвитку держави, її самоврядних територій і поліпшення якості життя людини [1].

Реформування системи територіальної організації влади залишається першочерговим завданням для України. Динамічний поступ сучасної держави неможливий без активізації процесів інтегрованого розвитку самоврядних

територій. Така політика інтегрування самоврядних спільнот обумовлює застосування нового підходу до реалізації їх стратегічної політики. Цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку територій.

Значна кількість сучасних наукових досліджень сконцентрована на вивченні процесів сталого розвитку самоврядних територій з точки зору національних та регіональних особливостей формування, розвитку, інтегрування та функціонування в різних соціально-економічних умовах. Проте інтегрований розвиток власне самоврядних територій як ключової складової частини політики регіоналізації, малодосліджений і, безперечно, потребує уваги науковців. Щоправда, у цьому науковому напрямі вже є певні орієнтири. Окремі роботи стосуються європейської інтеграції або ж опису та розкриття сутності самої інтеграції, що стосуються й самоврядних спільнот. За останні десятиліття з'явилися тематичні праці, у яких розглядається інтегрований розвиток міст. Так, просторовий розвиток міста та його функції досліджено в працях З. Герасимчук, Т. Ніщик, Л. Руденко; проблемам соціально-економічного розвитку міст присвячено праці економістів, зокрема О. Бойко-Бойчук; екологічну безпеку міст в умовах сталого розвитку вивчають такі учені, як: Ю. Голік, О. Ілляш, Л. Гришина, С. Доценко; проблеми формування організаційної структури управління розвитком міст висвітлено в працях В. Мамотової. Сьогодення потребує ефективного вирішення проблем інтегрованого розвитку не лише міст, а й інших самоврядних територій. Тому необхідно, застосовуючи комплексний підхід з урахуванням сучасних вимог сталого розвитку країни, долучатися також і до новітніх європейських інтеграційних процесів.

Метою статті є обґрунтування підходів до сутності концепту інтегрованого розвитку самоврядних територій.

В українському суспільстві передбачається складний демократичний перехід до політично організованого, відповідального суспільства нової якості, у якому поступово підвищується рівень ділової активності та політичної участі громадян, забезпечення їхніх прав і свобод. Формується нова структура соціального людиноцентристського простору. Усі ці якісні зміни в структурі та змісті громадянського суспільства неминуче детермінують зміни у формі та змісті держави, особливо в системі державного управління, що передбачає, насамперед, докорінну зміну формату спілкування держави та громадян [7].

Сучасні європейські приклади вдалих інтегрованих підходів до розвитку самоврядних територій є, з одного боку, своєрідним шляхом модернізації економіки України, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, виходу на світові ринки, а з іншого – сприяють утвердженню та розвитку місцевого самоврядування, підняттю статусу та набуттю дієвих управлінських повноважень самоврядних територій [2].

У цьому напрямі рухається й українське законодавство. Певним підтвердженням вищезазначених цінностей є Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», у якому одна із засад зовнішньої політики зорієнтована на забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простір [9].

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 р., затверджена постановами Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 та від 20 грудня 2017 р. № 1089, була розроблена на виконання Національного плану дій щодо впровадження Програми економічних реформ, спрямованих на розвиток «Заможного суспільства, конкурентоспроможної економіки, ефективної держави». Важливими пріоритетами стратегії є децентралізація та інтегрований підхід до державної регіональної політики. Відповідно до євроінтеграційного курсу 12 січня 2015 р. Президент України П. Порошенко видав Указ «Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020“». Україна, реалізуючи процеси інтеграції та йдучи шляхом

Державне управління та місцеве самоврядування, 2018, вип. 4(39)

Local Government

інтегрованого розвитку власних територій, має стати державою із сильною економікою та з передовими інноваціями [10].

Сталий розвиток – багаторівневе поняття. Його індивідуальний рівень ураховує те, що будь-які зміни довкілля спричинені діяльністю окремої людини. Потрібні радикальні зміни індивідуальної свідомості кожної людини щодо можливих наслідків своєї діяльності. Збалансовані взаємини господарства і природи акцентуються на рівні локальних соціальних інтеграцій – поселень, підприємств. Досягнення сталого розвитку передбачає створення оптимальних умов для життєдіяльності населення, функціонування господарюючих суб'єктів та їх екологічної безпеки.

Концепція сталого розвитку (англ. *sustainable development*) спрямована на вирішення сучасних проблем забезпечення економічного зростання в умовах обмеженості, виснаження та вичерпання природних ресурсів. Сталий розвиток належить до моделі людського розвитку, у межах якої використання ресурсів спрямоване на задоволення людських потреб з одночасним забезпеченням сталості природних систем та навколишнього середовища, щоб ці потреби могли бути задоволені не тільки для нинішнього, а й для майбутніх поколінь. Це спільна відповідальність активного громадянського суспільства та публічної влади за власне довкілля, економічне процвітання й соціальну турботу [3].

Саме у вирішенні питань, пов'язаних із впровадженням основних засад сталого розвитку, значно зростає роль місцевого самоврядування та самоврядних територій, які, у свою чергу, на рівні регіонів та окремих територій (міст, селищ та сіл) є основою поступального розвитку соціально орієнтованих країн з відповідною людиноцентристською ідеологією. Слід деталізувати, що стійкий розвиток територій розуміють як соціально, економічно й екологічно збалансований їх розвиток, спрямований на створення економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного і майбутніх поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктур, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [13].

Варто зауважити, що процес створення міжнародних стандартів у Західній Європі визначався в поєднанні з інтеграційними процесами, що відбувалися на території західноєвропейських держав.

Термін «інтеграція» походить від латинського кореня «*integrum*» – ціле та «*integratio*» – відновлення, що в перекладі означає поєднання, взаємопроникнення, процес взаємозближення, утворення взаємозв'язків, заповнення, возз'єднання, згуртування, об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур у межах регіону, країни, світу.

У тлумачному словнику Оксфордського університету інтеграція розглядається як «акт чи процес поєднання двох чи більше частин таким чином, щоб вони функціонували разом» [15, с. 675].

Позитивним прикладом такої роботи та узгоджених спільних програмних дій є Європейська хартія місцевого самоврядування, яка є важливим аспектом інтеграційних процесів в Європі, що корегує та виступає за налагодження транскордонного співробітництва. Розкриваючи еволюцію міжнародних форм просторової інтеграції в Європі, слід зазначити, що важливими документами для просторового розвитку є також Європейська хартія регіонального/просторового планування та Європейська стратегія територіального планування» [8]. Відповідно до європейської практики облаштування територій, сільські райони, самоврядні території, які виконують переважно регіональні та місцеві функції, тим не менше відіграють важливу роль у підтримці сталого просторового розвитку країни.

Зауважимо також, що з погляду сучасних концепцій та застосування світового і насамперед європейського досвіду актуальною стає проблема розвитку міст. Сьогодні місто цікаве і його жителю, і науковому досліднику. Майже 7 із 10 людей в Європі живуть у містах і містечках, де використовується 80 % енергії. Міста створюють майже 85 % ВВП на континенті [11]. Водночас на розвиток міста впливає багато взаємозалежних факторів, тому виникає потреба в чіткому та цілісному плануванні або інтегрованому підході до розвитку міст. Міста мають стати центрами зростання економічно сильних та демократичних країн європейського співтовариства [14].

Інтегрований розвиток міста обумовлює застосування нового підходу до реалізації його стратегічної політики. Цей підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку міст. Концепція інтегрованого підходу у розвитку міст розроблена в 90-х рр. ХХ ст. у зв'язку з проектами оновлення районів у несприятливих умовах. Інституціональна основа інтегрованого підходу до оновлення міського середовища визначена Європейською комісією шляхом пілотних проектів, що стосуються міст [14].

Особливо важливими для підвищення конкурентоспроможності європейських міст у межах політики інтегрованого міського розвитку стали такі стратегії дій: створення й утримання якісних публічних зон. Якість публічних просторів, міських культурних ландшафтів, архітектури та містобудування відіграють центральну роль для конкретних умов життя мешканців міст. Крім того, як «м'які» фактори, що впливають на вибір місць розміщення виробництва, публічні зони мають значення для функціонування підприємств економіки знань, для залучення кваліфікованих і творчих трудових ресурсів, а також для туризму. Публічні зони та зелені простори існують майже в усіх європейських містах, створюючи привабливий вигляд та підвищуючи комфортність проживання в них, спричиняючи їх подальший розвиток [14].

Основні стратегічні цілі інтегрованого розвитку європейських країн, визначені лейпцизькою хартією «Міста Європи на шляху до сталого розвитку», беззаперечно, створюють підвалини для напрацювання концепцій інтегрованого розвитку міст не лише у країнах Європи, а й у тих країнах, що обрали для себе європейський вектор розвитку й продовжують рухатися цим шляхом. Лейпцизька хартія стійких європейських міст ґрунтується на тому, що інтегрований підхід до міського планування – це необхідна передумова для довгострокового розвитку європейських міст. Згідно з цим документом, політика інтегрованого розвитку міських територій є процесом, у якому координуються просторові і тимчасові аспекти основних напрямів міського розвитку. Політика інтегрованого розвитку населених пунктів реалізується через так звані інтегровані плани місцевого планування та розвитку. Вони забезпечують просторову, тимчасову і фактичну координацію та інтеграцію різних політик, планові ресурси для досягнення поставлених цілей із використанням специфічних інструментів [5].

Як бачимо, місто має фундаментальне значення для розвитку країни. Саме в містах формується основний промисловий, науковий, культурний потенціал держави; забезпечується стабільність природно-ресурсного балансу та соціально-економічного середовища; впроваджуються передові технології, надаються новітні послуги, забезпечуються якісні стандарти життя населення. Міста є центрами розвитку регіонів та всієї країни. Проте, акцентуючи увагу на міському успіху, європейські аналітики чітко розуміють, що варто підтримувати та впроваджувати інтегрований розвиток і для решти самоврядних територій.

Очевидно, що люди живуть не лише в містах, є спільноти й у селах та селищах, новоутворених об'єднаних територіальних громадах, саме тому нас цікавлять у тому числі й сільські, приміські та заміські території. У лейпцизькій хартії стверджується також, що: «...нам необхідно мати більше цілісних стратегій та узгоджених дій усіх осіб і установ, задіяних у процесі міського розвитку – також і за межами окремих міст і громад. Усі органи влади – на місцевому, регіональному, національному та

Local Government

загальноєвропейському рівнях – несуть відповідальність за майбутнє наших міст», а далі в європейському документі мова йде про необхідність зміцнювати локальне і муніципально-регіональне узгодження: «Мета полягає в досягненні рівноправного партнерства між містом і селом, між малими, середніми і великими містами в межах міських регіонів і метрополій. Необхідно відмовитися від оцінки містобудівних проблем і рішень, які стосуються тільки одного міста. Наші міста повинні бути «точками кристалізації» муніципально-регіонального розвитку та брати на себе відповідальність за територіальну згуртованість» [5].

Сьогодні в Україні темпи розвитку міських та сільських територій значно вирізняються. Міста мають більший економічний потенціал, а отже, кращі умови для розвитку бізнесу, що в умовах децентралізації суттєво збільшує доходи місцевих бюджетів і поліпшує рівень життя таких міст, насамперед це стосується міст обласного значення. Розпочатий у 2015 р. процес утворення об'єднаних територіальних громад задав вектор для прискорення сільського розвитку завдяки можливості входження в одну громаду міста (селища, яке належить до категорії міських населених пунктів) та сільських територіальних громад навколо міста. Такі громади показали свою перевагу перед іншими типами об'єднаних територіальних громад, у яких об'єдналися лише сільські територіальні громади [6].

У цих умовах стимулювання співробітництва міських та сільських територіальних громад стає важливим елементом розвитку сільських територій одночасно з новими можливостями розвитку міст. Ключові проблеми – побоювання сільських громад поглинання містами та недовіра до змін – можуть бути подоланими лише шляхом налагодження комунікацій між містами та сусідніми територіальними громадами, створення спільних проєктів для вирішення спільних проблем [6].

Інститут громадянського суспільства 20 серпня 2018 р. розпочав реалізацію проєкту «Партнерство між міськими та сільськими територіальними громадами як ефективний інструмент місцевого економічного розвитку». Проєкт реалізується в межах міжнародної технічної допомоги за підтримки програми «U-LEAD з Європою» і триватиме до грудня 2019 р. [12].

Позитивні результати щодо реалізації процесів міжнародної інтеграції може дати розширення функцій регіонів. Формуючи стратегії регіонального розвитку, реалізуючи заходи регіональної політики, слід мати чітко сформульовані цілі розвитку регіонів на кожному ієрархічному рівні регіональної інтеграції. Такими рівнями є: регіональна інтеграція всередині регіону, міжрегіональна інтеграція всередині держави та міжрегіональна співпраця на міжнародній арені, особливо в контексті європейської інтеграції України. У контексті регіональної інтеграції головною метою буде гармонійний розвиток регіону, що відбувається на основі реалізації цілей: використання потенціалів центрів регіонів щодо розвитку їх територій у цілому, розвиток малих та середніх міст, активізація розвитку самоврядних територій. У контексті міжрегіональної інтеграції головною метою є спільні дії сусідніх регіонів, спрямовані на розвиток гармонійної співпраці територій, що межують. У контексті європейської інтеграції головною метою буде максимізація позитивних ефектів інтеграції та зменшення її негативних наслідків [4].

Насамкінець зазначимо, що інтегрований розвиток як концепт моделі управління самоврядних територій є послідовним і комплексним завданням у сфері забезпечення ефективного управління, яке повинно мати паралельні зміни в напрямі публічності, партисипативного та транспарентного розвитку.

Отже, у дослідженні обґрунтовано підходи до сутності концепту інтегрованого розвитку самоврядних територій, а саме:

– виявлено світові тренди щодо застосування принципів інтегрованого розвитку, що сприяють: становленню та розвитку самоврядних спільнот; застосуванню нового підходу до реалізації їх стратегічної політики; формуванню стратегії регіонального

розвитку й реалізації заходів регіональної політики; реалізації процесів міжнародної інтеграції на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях;

– охарактеризовано нормативно-правову базу інтегрованого розвитку, яка складається: із Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. № 2411-VI; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»; Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.; Європейської хартії місцевого самоврядування; Європейської стратегії територіального планування; лейпцизької хартії «Міста Європи на шляху до сталого розвитку»; програми «U-LEAD з Європою»;

– встановлено основні властивості інтегрованого розвитку, орієнтовані: на використання людиноцентристської ідеології, активізацію процесів інтегрованого розвитку самоврядних територій та самоврядних спільнот, що обумовлює застосування нового підходу до реалізації їх стратегічної політики. Зазначений підхід є інтегрованим, оскільки поєднує взаємну дію економічного, соціального, екологічного і структурного розвитку територій, інтегрованих планувань місцевого значення та партнерства між міськими та сільськими територіальними громадами;

– запропоновано авторське визначення інтегрованого розвитку – це процес об'єднання, взаємодії та співпраці, спрямований на формування самодостатності, економічного, екологічного та соціального розвитку територій.

Список використаних джерел / List of references

1. **Грицяк І. А.** Публічне управління в Україні: становлення за європейськими стандартами / І. А. Грицяк // Вісн. Акад. митної служби України. Сер. «Державне управління». – 2010. – № 2. – С. 5 – 11 [Hrytsiak I. A. Publichne upravlinnia v Ukraini: stanovlennia za yevropeiskymy standartamy / I. A. Hrytsiak // Visn. Akad. mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser. «Derzhavne upravlinnia». – 2010. – № 2. – S. 5 – 11].

2. **Дунаєв І. В.** Механізми модернізації регіональної економічної політики в Україні в умовах інтеграційних процесів : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Дунаєв Ігор Володимирович. – Харків, 2018. – 440 с. [Dunaiev I. V. Mekhanizmy modernizatsii rehionalnoi ekonomichnoi polityky v Ukraini v umovakh intehratsiinykh protsesiv : dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.02 / Dunaiev Ihor Volodymyrovych. – Kharkiv, 2018. – 440 s.].

3. **Історія** формування концепції сталого розвитку та її соціально-екологічна місія. – Режим доступу : <http://isdc.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/2.-Istoriia-formuvannia-kontseptsii-staloho-rozvytku-ta-yii-sotsialno-ekolohichna-misiia.pdf> [Istoriia formuvannia kontseptsii staloho rozvytku ta yii sotsialno-ekolohichna misiia. – Rezhym dostupu : <http://isdc.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/2.-Istoriia-formuvannia-kontseptsii-staloho-rozvytku-ta-yii-sotsialno-ekolohichna-misiia.pdf>].

4. **Коваленко Є. О.** Концепція формування організаційно-економічного механізму євроінтеграційної політики України / Коваленко Є. О. // Гуманіт. вісн. ЗДІА : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 39. – С. 184 – 203 [Kovalenko Ye. O. Kontseptsiia formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu yevrointehratsiinoi polityky Ukrainy / Kovalenko Ye. O. // Humanit. visn. ZDIA : zb. nauk. pr. – 2009. – Vyp. 39. – S. 184 – 203].

5. **Лейпцизька** Хартія «Міста Європи на шляху сталого розвитку». – Режим доступу : http://2.auc.org.ua/sites/default/files/leypczka_hartiya.pdf [Leiptsyzka Khartiia «Mista Yevropy na shliakhu staloho rozvytku». – Rezhym dostupu : http://2.auc.org.ua/sites/default/files/leypczka_hartiya.pdf].

6. **Методологічні** підходи щодо відбору учасників проекту підтримки співробітництва міських та сільських територій. – Режим доступу : <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvnyj-instrument-mistseвого-ekonomichnogo-rozvytku/metodologichni-pidhody-shhodo-vidboru-uchasnykiv-proektu-pidtrymky-spivrobitnytstva-miskyh-ta-silskyh-terytorij> [Metodologichni pidkhody shhodo vidboru uchasykiv projektu pidtrymky spivrobitnytstva miskykh ta silskykh terytorii. – Rezhym dostupu : <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvnyj-instrument-mistseвого-ekonomichnogo-rozvytku/metodologichni-pidhody-shhodo-vidboru-uchasnykiv-proektu-pidtrymky-spivrobitnytstva-miskyh-ta-silskyh-terytorij>].

7. **Обушна Н. І.** Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект / Н. І. Обушна // Ефективність державного управління. – 2015. – Вип. 44(1). – С. 53 – 63 [Obushna N. I. Publichne upravlinnia yak nova model orhanizatsii derzhavnoho upravlinnia v Ukraini: teoretychnyi aspekt / N. I. Obushna // Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. – 2015. – Vyr. 44(1). – S. 53 – 63].

8. **Павліха Н. В.** Європейська інтеграція інтересів щодо досягнення перспектив сталого просторового розвитку / Н. В. Павліха, І. В. Копач // Європейська інтеграція: досвід Польщі та України : кол. моногр. / за заг. ред. Н. В. Павліхи. – Луцьк; Люблін : Drukarnia Kolor Lublin, 2013. – С. 140 – 158 [Pavlikha N. V. Yevropeiska intehratsiia interesiv shchodo dosiahnennia perspektyv staloho prostorovoho rozvytku / N. V. Pavlikha, I. V. Kopach // Yevropeiska intehratsiia: dosvid Polshchi ta Ukrainy: kol. monohr. / za zah. red. N. V. Pavlikhy. – Lutsk; Liublin : Drukarnia Kolor Lublin, 2013. – S. 140 – 158].

9. **Про засади** внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI. // Відом. Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 1 lyp. 2010 r. № 2411-VI. // Vidom. Verkhovnoi Rady Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>].

10. **Про Стратегію** сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [Pro Stratehiuu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sich. 2015 r. № 5/2015. – Rezhym dostupu : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>].

11. **Розвиток** «розумних» міст // Euronews. – Режим доступу : <https://ua.euronews.com/2017/02/28/how-smart-city-technology-is-connecting-europeans> [Rozvytok «rozumnykh» mist // Euronews. – Rezhym dostupu : <https://ua.euronews.com/2017/02/28/how-smart-city-technology-is-connecting-europeans>].

12. **Розпочалася** реалізація проекту «Партнерство між міськими та сільськими територіальними громадами як ефективний інструмент місцевого економічного розвитку». – Режим доступу : <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvnyj-instrument-mistseвого-ekonomichnogo-rozvytku/pro-realizatsiyu-proektu-partnerstvo-mizh-miskoyu-ta-silskoyu-mistsevostyamy> [Rozpochalasia realizatsiia proektu «Partnerstvo mizh miskymy ta silskymy terytorialnymy hromadamy yak efektyvnyi instrument mistsevoho ekonomichnogo rozvytku». – Rezhym dostupu : <https://www.csi.org.ua/partnerstvo-mizh-miskymy-ta-silskymy-terytorialnymy-gromadamy-yak-efektyvnyj-instrument-mistseвого-ekonomichnogo-rozvytku/pro-realizatsiyu-proektu-partnerstvo-mizh-miskoyu-ta-silskoyu-mistsevostyamy>].

13. **Сталий** розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 1 жовтня 2013 р. / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2013. – 328 с. [Stalyi rozvytok terytorii: problemy ta shliakhy vyrishennia : materialy IV mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Dnipropetrovsk, 1 zhovtnia 2013 r. / za zah. red. O. Yu. Bobrovskoi. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2013. – 328 s.].

14. **Чевганова В. Я.** Європейський досвід інтегрованого розвитку міст / В. Я. Чевганова, О. В. Григор'єва // Економіка і регіон. – 2017. – № 5(66). – С. 10 – 14 [Chevhanova V. Ya. Yevropeyskiy dosvid intehrovanooho rozvytku mist / V. Ya. Chevhanova, O. V. Hryhorieva // Ekonomika i rehion. – 2017. – № 5(66). – S. 10 – 14].

15. **Oxford** Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. by Sally Wehmeier. – 6 ed. – Oxford : University Press, 2000. – 1 540 p.

Надійшла до редколегії 09.11.18